

Styrende dokument	Prosess: Føre tilsyn	Retningslinje
Utarbeidet av: pehse		Utgave: 2
Sist endret: 22.05.2019	Prosesseier: Karen Johanne Baalsrud	ePhorte saksnr: 2019/113738

Tap av sau til fredet rovvilt

Innhold

1. Formål.....	2
2. Virkeområde.....	2
3. Rettslig grunnlag.....	2
4. Føringer.....	2
5. Roller og ansvar.....	2
6. Innhenting av kunnskap.....	4
7. Tilsyn utenom beiteperioden.....	4
8. Tilsyn i beiteperioden.....	5
9. Referanser.....	6

1) Formål

Retningslinjen skal

- bidra til god velferd for sau på utmarksbeite gjennom å sikre at Mattilsynets tilsyn, inkludert bruk av tilgjengelige virkemidler, er konsekvent og enhetlig
- bidra til å klargjøre årsaker til tap av sau på utmarksbeite
- anvendes ved angrep av fredet rovvilt som påfører dyrene påkjenninger som overstiger det som er dyrevelferdsmessig akseptabelt for sau på utmarksbeite, samt ved stor risiko for slike angrep

Retningslinjen er rettet mot tap av sau til fredet rovvilt på utmarksbeite. Rovviltforliket gir ved slike hendelser sterke føringer til forvaltningen, og det er mange aktører involvert. Ved tap til andre årsaker enn fredet rovvilt, vil Mattilsynet utføre tilsyn og benytte virkemidler som ved ordinære dyrevelferdstilsyn. I slike situasjoner kan retningslinjen likevel være til hjelp ved tilsyn og forvaltningsmessig oppfølging.

2) Virkeområde

Retningslinjen

- omhandler tilsyn og virkemiddelbruk knyttet til velferd for sau på utmarksbeite
- gir føringer for bruk av forvaltningsmessige virkemidler ved tap av sau til fredet rovvilt
- beskriver Mattilsynets dialog med andre instanser som kan bidra i arbeidet med å redusere dyrelidelser og tap av sau på beite til fredet rovvilt

3) Rettslig grunnlag

Lov 19. juni 2009 om dyrevelferd (dyrevelferdsloven) § 30 samt Forskrift 18. februar 2005 om velferd for småfe § 28 og Forskrift 3. juli 2006 om velferd hos produksjonsdyr § 13.

4) Føringer

Om rovviltforliket

Rovviltforliket ble fastsatt av Stortinget i 2011. Forliket innebar at utmarksarealet i Norge ble delt inn i beiteområder prioriterte for beitedyr og forvaltningsområder prioriterte til fredet rovvilt. De sistnevnte ble fordelt regionvis med rovviltnemnder som forvaltningsinstans.

Mattilsynets oppdrag fra LMD

Landbruks- og Matdepartementet (LMD) skrev et brev til Mattilsynet i 2012 om oppfølging av rovviltforliket med tanke på dyrevelferd. Her ble det presisert at rovviltforliket la til grunn at rovviltforvaltningen skal utøves på en slik måte at det ikke er behov for beiterestriksjon etter dyrevelferdsloven i prioriterte beiteområder. Mattilsynet kan gi dyreholderen pålegg om beiterestriksjoner eller andre tiltak rettet mot beitedyra for å avverge en uakseptabel dyrevernsituasjon. Mattilsynet kan kun fatte tidsbegrensede vedtak grunnet dyrevelferdshensyn i en situasjon med stor risiko for tap. Mattilsynet kan ikke fatte vedtak om beiterestriksjon som knytter varigheten av vedtaket til utvikling i rovviltforekomsten i det aktuelle området, fordi hjemmelen til å iverksette felling av rovvilt ligger hos en annen myndighet. Dyrevelferdsloven har i tillegg en egen bestemmelse, § 30, som gir eier rett til økonomisk kompensasjon, dersom Mattilsynet på grunn av fredet rovvilt pålegger inngripende restriksjoner på bruk av beitet.

Mattilsynets vurdering av rovviltforliket

Mattilsynet har i sine årlige risikovurderinger til LMD vært tydelige på at forvaltningen av fredet rovvilt må være forutsigbar og i henhold til vedtatte bestandsmål. I dette ligger det at uttak av rovvilt før beitesesongen anses å være forebyggende, og at skadevoldere må tas raskt ut ved tapshendelser i beiteprioriterte områder.

5) Roller og ansvar

Både Lov om dyrevelferd og Forskrift om velferd for småfe angir at det er dyreholderen som har ansvaret for å sikre at sauene får godt tilsyn og stell. Dette innebærer blant annet at sauene er i god kondisjon ved beiteslipp, og at utmarksbeitet er egnet til formålet. Dyr skal beskyttes mot fare for unødige påkjenninger og belastninger som blant annet skyldes skade, sykdom eller parasitter. Sau på utmarksbeite skal, når det er nødvendig og mulig, beskyttes mot rovviltangrep. Det er dyreholderens ansvar å kontinuerlig vurdere beitesituasjonen for sine dyr, og iverksette nødvendige tiltak.

Krav til dyreholderens tilsyn og risikoreduserende tiltak er nedfelt i forskrift om velferd for småfe. Tilsynet skal tilpasses risikosituasjonen og er avgjørende for å unngå uakseptable påkjenninger og belastninger. Sau som holdes på utmarksbeite skal sees etter minst en gang ukentlig og hyppigere når situasjonen tilsier det. Hvis det avdekkes mangelfullt tilsyn kan det stilles krav om dokumentasjon av dyreholderens tilsyn og eventuelt intensivering av tilsynet i områder med forøket risiko.

Dersom det før beiteslipp eller i beiteperioden vurderes å være stor risiko for angrep av fredet rovvilt på sau, må dyreholderen iverksette tiltak for å redusere risikoen for dyrelidelse.

Å holde sau på utmarksbeite der det forventes stor risiko for dyrelidelse, er i utgangspunktet brudd på dyrevelferdsregelverket. Det vil i denne sammenheng være uten betydning i hvilken grad dyreholderen har mulighet til å gjøre noe med årsaksfaktoren. Eksempler er når det ikke gis skadefellingstillatelse ved rovviltangrep, eller der forsøk på skadefelling ikke lykkes, og skadevolder fremdeles er i beiteområdet.

Mattilsynet må ha kunnskap om dyrevelferdsstatusen i besetninger og beiteområder for å være i stand til å utføre risikobaserte tilsyn.

Mattilsynet skal ha dialog med andre offentlige instanser for å sikre at dyrevelferden blir tatt hensyn til. Dialogen skal foregå før, under og etter beitesesongen. I konkrete situasjoner gjelder det først og fremst fylkesmennene og Statens naturoppsyn (SNO), men også kommunene, regionale rovviltnemnder, Miljødirektoratet og LMD.

Internt i Mattilsynet er ansvarsfordelingen som følger:

Regionen skal

- føre tilsyn på besetningsnivå ut fra en risikokartlegging
- kartlegge risikoområder i sin region. Dette kan omfatte en eller flere kommuner, et naturlig avgrenset beiteområde, ett eller flere beitelag eller en eller flere besetninger
- utarbeide en risikokartlegging både før og etter beitesesongen
- ha dialog med lokale aktører som kommune, beitelag og SNO, og regionale aktører som fylkesmannen og regionale rovviltnemnder om risikoreduserende tiltak
- ha jevnlig dialog med øvrige regioner i Mattilsynet for kalibrering og erfaringsutveksling
- aktivt oppdatere Hovedkontoret om konkrete hendelser
- innen 1. mars avgi rapport til Hovedkontoret med evaluering av siste beitesesong og risikobildet for kommende beitesesong. Rapporten skal inneholde en vurdering med hensyn til rovviltforliket og samhandlingen med rovviltforvaltningen

- før hver beitesesong skal risikovurderingen være oppdatert etter dagens status i risikobildet

Hovedkontoret skal

- sammenfatte regionenes risikokartlegging og avgi samlet rapport til LMD innen 20. mars
- avholde møte med Miljødirektorat og Landbruksdirektorat før oversendelsen av rapporten til LMD
- ha dialog med andre nasjonale aktører (Miljødirektoratet, Norsk Sau og Geit, Norges Bondelag, Norsk Bonde- og Småbrukarlag) om risikoreduserende tiltak
- ha dialog med LMD om oppfyllelse av rovviltforliket, herunder informere om ekstraordinære tap som følge av rovvilt i beiteområder

6) Innhenting av kunnskap

Mattilsynet har en interregional beitedyrgruppe med en representant fra hver region samt en representant fra Hovedkontoret. Gruppen har jevnlig kontakt for erfaringsutveksling og kompetanseheving og kan gi støtte og informasjon til inspektørene.

Dyreholdere og beitelagsledere har god oversikt over dyreholdene og beitedyras bruk av terrenget.

Kunnskap om beiteområdene kan også hentes fra Nibio hvor opplysninger fra organisert beitebruk (OBB) er lagt inn med oversikt over geografiske grenser for beitelag, antall sau og lam sluppet på beite osv. I tillegg kan data fra Sauekontrollen gi opplysninger om beitets beskaffenhet. Data fra søknad om ordinære tilskudd som er tilgjengelige fra kommunen kan gi nyttig kunnskap om det enkelte dyrehold.

Opplysninger fra søknader om produksjonstilskudd, organisert beitebruk og søknader om erstatning for tap av sau på beite kan gi oversikt over størrelsen på tap og årsak. Disse data er tilgjengelige fra Landbruksdirektoratet, fylkesmannen og kommunene. Oversikt over estimert rovviltbestand og dokumenterte tap til rovvilt finner man på Rovbase.

I løpet av beitesesongen vil blant annet fylkesmannen, SNO, kommunene, beitelagsledere og den enkelte dyreholder ha kunnskap om akutte situasjoner.

Tilgjengelige data fra bonde eller slakteri, kan gi et bilde på beitets beskaffenhet og forhold i inneførsperioden.

7) Tilsyn utenom beiteperioden

Risikokartlegging

Tidligere års tapstall gir ikke et fullstendig bilde, men er en indikator på forventet tap dersom ingen nye tiltak settes i verk. Det er viktig å se på tapsgjennomsnitt på besetningsnivå, for søyer og for lam. Det er også viktig å se på tapsgjennomsnittet de siste tre år om tapene er lik, stigende eller fallende. Grensene for risikoklassifisering er ikke absolutte og skal være gjenstand for skjønn. Det skal spesielt tas hensyn til besetningsstørrelse, tap som ikke forekommer systematisk over tid og utslag som følge av katastrofetilfeller.

Tapet vurderes ut fra

- tapsårsak
- rovviltforekomst, som ynglinger, familiegrupper, streifdyr

- forventet forekomst av sykdom og forgiftning
- besetningsstørrelse og andre forhold i saueholdet jf.forskriftskrav
- beitets egnethet gjeldende fôr, vannkvalitet, jernbane, vei, topografi
- beitedyrprioritert eller rovviltprioritert område
- forebyggende tiltak, både planlagte og gjennomførte

Risikoklasser

Lav risiko

Tap under 2 % for søyer, 6 % for lam og 4 % på besetningsnivå ligger innenfor det akseptable, men det forutsettes at det arbeides for å redusere totaltapet på sikt.

Middels risiko

Tap mellom 2-6 % på søyer, 6-15 % på lam og mellom 4 – 10 % på besetningsnivå ligger innenfor et område hvor det forventes at forebyggende tiltak planlegges og gjennomføres.

Høy risiko

Tap over 6 % på søyer, 15 % på lam over og 10 % på besetningsnivå er i utgangspunktet uakseptabelt dyrevelferdsmessig sett. Forebyggende tiltak må planlegges og gjennomføres.

Bruk av virkemidler utenom beiteperioden:

Dersom risikokartleggingen avdekker høy risiko for dårlig dyrevelferd ved bruk av et utmarksbeite, skal Mattilsynet føre tilsyn med planlegging og gjennomføring av effektive risikoreduserende tiltak. Dersom dyreholderen ikke gjennomfører nødvendige tiltak skal Mattilsynet vurdere virkemidler for å sikre at regelverket følges.

Aktuelle virkemidler kan være veiledning om regelverk eller vedtak om risikoreduserende tiltak.

Dersom dyreholderen ikke retter seg etter påleggene, skal Mattilsynet følge opp med opptrappende virkemiddelbruk, for eksempel tvangsmulkt, eventuelt gjennomføre tiltak for eierens regning. Overtredelsesgebyr kan også være et alternativ.

8) Tilsyn i beiteperioden

Risikokartlegging - akutte situasjoner

Akutte skadesituasjoner er definert av skadeomfanget og den aktuelle utviklingen av situasjonen.

Skadesituasjoner i løpet av beitesesongen vurderes i første rekke ut fra opplysninger om funn av kadaver, skadde, sjuke og savnede sau.

Situasjonen vurderes videre ut fra om tapsårsaken er

- ulv
- bjørn
- jerv
- gaupe
- kongeørn

Det er viktig å få innhentet informasjon om hendelsen gjelder streifdyr, familiegrupper eller yngling, avhengig av art. Dette vil gi et bilde på risikonivå og hvilke tiltak som kan være aktuelle.

Følgelidelser

- bittskader
- morløse/fraskilte lam
- jurbetennelse
- urolige dyr
- unormalt beitemønster

Risikoreduserende tiltak

- tilsyn
- elektronisk overvåking, f.eks. radiobjeller
- skadefelling
- uro/skremsel
- rovdyravvisende gjerde
- beredskapsareal

Fakta om beiteområdet

- beiteprioritert eller rovviltprioritert
- antall beitedyr i hendelsesområdet
- antall beitedyr i nærliggende områder med tanke på skadeforskyvende effekt
- topografi

Arbeidsmetode og bruk av virkemidler i beiteperioden:

Mattilsynet skal ha jevnlig dialog interregionalt for oppdatering og erfaringsutveksling i beitesesongen, for å sikre kompetanseheving og enhetlighet.

Når det avdekkes at dyreholder eller andre instanser ikke iverksetter effektive tiltak, og skadesituasjonen vedvarer, skal Mattilsynet reagere med hensiktsmessig virkemiddelbruk.

Det anbefales å etablere en krisestab bestående av Mattilsynet, Fylkesmannen og SNO tidlig i en akutt tapshendelse for avklaringer og utveksling av informasjon. Akutte hendelser der flere dyr dør eller må avlives pga. fredet rovvilt bør loggføres som hendelse i MatCIM. Mattilsynet har en viktig veiledningsfunksjon mot beitebrukere, men også ovenfor andre etater. Mattilsynets erfaringer og vurderinger av dyrevelferden i en hendelse kan ha stor innvirkning på hvilke tiltak fylkesmennene velger å bruke.

Ved mangelfull oversikt over skadesituasjonen kan det fattes vedtak om økt tilsyn. Dyreholderen har ansvaret for at sauene ikke gjennomgår unødig lidelse. Dersom dyreholderen ikke følger dette opp, kan det fattes vedtak om behandling eller avlaving, men erfaringsmessig er avlaving det beste alternativet når det gjelder skader påført av rovvilt.

Det kan fattes vedtak om å sanke sauene og flytte dem ut av området. Vedtaket skal ikke varsles før hovedkontoret er informert. I beiteprioriterte områder skal en slik beiterestriksjon gis kun ved akutt hendelse og som siste utvei. I rovviltprioriterte områder er terskelen for virkemiddelbruk lavere. Vedtak om beiterestriksjoner som utsatt beiteslipp eller akutt/tidlig nedsanking i akutte faresituasjoner antas å bli aktuelt i noen tilfeller.

De mer langsiktige dyrevelferdsutfordringene knyttet til vedvarende høye tap til rovvilt må primært løses gjennom tilsyn og veiledning til dyreholderen og dialog med fylkesmannen og rovviltnemnda.

Skriftlige statusrapporter bør sendes jevnlig til Hovedkontoret under en akutt hendelse.

Dersom dyreholderen ikke retter seg etter påleggene, skal Mattilsynet følge opp med opptrappende virkemiddelbruk, for eksempel tvangsmulkt, eventuelt gjennomføre tiltak for eierens regning. Overtredelsesgebyr kan også være et alternativ.

9) Referanser

Brev fra LMD til Mattilsynet av 15.02.2012 om oppfølging av rovviltforliket (ref. 2012/37954)

Brev fra LMD og MD til Direktoratet for naturforvaltning (DN) om samarbeidsavtale mellom etatene av 28.07.06 (ref. 2006/30427)

Brev fra Mattilsynet til DN av 17.06.2010 om rovdyrskade på beitedyr (ref. 2010/115430)

Rendalsdommen med tolkning og føringer fra LMD og HK (ref. 2007/7412)

Odelstingproposisjon nr. 15 (2008-2009) om lov om dyrevelferd:

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/otprp-nr-15-2008-2009-/id537570/>

www.lovdatabasen.no:

Forskrift om erstatning når husdyr blir drept eller skadet av rovvilt

Forskrift om kompensasjon ved restriksjoner i bruk av utmarksbeite på grunn av rovvilt

Prosjektrapport «Velferd for beitedyr»

http://www.mattilsynet.no/dyr_og_dyrehold/produksjonsdyr/beite/velferd_for_beitedyr_sluttrapport_2011.2514/binary/Velferd%20for%20beitedyr%20-%20sluttrapport%202011

Dyrevelferdsmeldingen, St.meld. nr.12(2002-2003)

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-12-2002-2003-/id196533/>

Rovviltmeldingen, St.meld. nr. 15 (2003-2004)

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-15-2003-2004-/id403693/>

Om endringer i forvaltningen av rovvilt 16. juni 2011

<http://www.stortinget.no/Global/pdf/Representantforslag/2010-2011/dok8-201011-163.pdf>

Klagesak angående beiterestriksjon i Gudbrandsdalen (ref. 2014/089308)

Nettsider med nyttig informasjon:

[Miljødirektoratet - Rovbase](http://www.miljodirektoratet.no)

<http://www.miljovedtak.no>

www.landbruksdirektoratet.no/no/tilskudd

<https://www.fylkesmannen.no>

<http://www.rovviltportalen.no>

<http://www.naturopsyn.no>

<http://www.nibio.no> (beitebrukskart)

Endringer

Utgave	Godkjent	Godkjent av	Utarbeidet av	Endring
01	1.2.2012	olfje	babir	1. utgave av dokumentet godkjent.
02	22.05.2019	kajba	pehse	Endringen har i hovedsak spisset retningslinjen til å gjelde tap av sau til fredet rovvilt på utmarksbeite. Utfordringen for Mattilsynet er i særlig grad at rovviltforllket gir sterke føringer for forvaltningen med hensyn på slikt tap. Ved tap av andre årsaker vil Mattilsynet utføre tilsyn og nytte virkemidler som ved ordinære dyrevelferdstilsyn. Ved slike tap kan retningslinjen likevel være til hjelp ved tilsyn og forvaltningsmessig oppfølging. For eldre utgave se ePhortenr.: 2007/7702